

IZMEĐU NORMATIVNOG I EMPIRIJSKOG: NACIONALNA SIGURNOST I SUVERENITET

Ana Majstorović *

UDK: 355.02:321.011

321.011:355.02

Primljeno: 17. V. 2016.

Prihvaćeno: 3. X. 2016.

SAŽETAK

Suverenitet i nacionalna sigurnost, dva važna i u svom nastanku i razvoju međusobno isprepletena koncepta, usađena su u ideju moderne države kao glavnog aktera političkih i društvenih procesa. Osim što donosi pregled teorijskih razmatranja i perspektiva koje se bave konceptima suvereniteta, nacionalne sigurnosti i države, ovaj rad pruža uvid i u njihove problematične karakteristike i dimenzije. Rad će nastojati pokazati na koji način državne prakse povezane s nacionalnom sigurnošću i suverenitetom, uslijed kompleksnosti društvenih i političkih institucija i odnosa, nerijetko u stvarnosti odstupaju od normi i pravila koja ih definiraju. Analiza koncepta suvereniteta, nacionalne sigurnosti i države nastojat će objasniti zbog čega se oni nalaze u problematičnom prostoru između normativnog i empirijskog, te utvrditi na koji način to utječe na stvarne društvene procese, odnose, kretanja i institucije.

Ključne riječi: suverenitet, nacionalna sigurnost, država, međunarodni odnosi, normativno, empirijsko.

UVOD

Moderne države od svog nastanka pa do danas predstavljaju istovremeno i prostor djelovanja i aktere brojnih oblika političkih i društvenih procesa koji kreiraju naš odnos spram svakodnevice i naše razumijevanje svijeta u kojem živimo. Događaje koji su obilježili promjene u relacijama moći u međunarodnoj sferi često su obilježili ratovi i sukobi popraćeni brojnim stradanjima i materijalnom štetom. Države su stoga razvile i uspostavile različita obilježja i mehanizme kako bi se zaštitile i omogućile svojim građanima i institucijama daljnji razvoj i prosperitet. Suverenitet i nacionalna sigurnost među ključnim su konceptima takve vrste, koji su zajedno s

* Ana Majstorović (anamajstorovic7@gmail.com) magistra je sociologije iz Zagreba. Rad je proizašao iz diplomskog rada *Između normativnog i empirijskog: nacionalna sigurnost i suverenitet*, obranjenog 2. svibnja 2016., a izrađenog pod mentorstvom dr. sc. Mirka Bilandžića, izv. prof. na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

državom sazrijevali i mijenjali se kako bi ona adekvatno funkcionirala u različitim oblicima međunarodnih poredaka.

Očuvanje moći i zaštita vlastitog teritorija i poretka u modernoj povijesti su bili glavni državni interesi, a suverenitet i nacionalna sigurnost su u tim nastojanjima bili ključni koncepti za državni uspjeh, pri čemu su istovremeno sudjelovali u stvaranju, ali i otežavanju stvaranja međunarodne sfere, koja je zbog toga postala prostor izrazito kompleksnih, isprepletenih, dinamičnih, promjenjivih i nestabilnih odnosa, procesa i institucija, kao i brojnih debata prouzrokovanih fragmentiranim tumačenjem normativnih postavki suvereniteta te potrebom za konsenzusom oko interpretacije opravdanosti uporabe mehanizama nacionalne sigurnosti.

Rad nastoji pokazati kako je „pojava globalnog društva“, u kojem se nedvojbeno nalazimo, „zaposjednuta kontradikcijama“ (Shaw 1994: 1) nastalim uslijed brojnih društveno-ekonomskih, ekoloških i političkih kriza, a posljedično i novih oblika razvoja institucija i procesa koji to globalno društvo određuju (Shaw 1994). Glavna problematika ovog rada tiče se činjenice da su, unatoč brojnim osporavanjima i izazovima, države i dalje dominantni akteri globalnog društva te da pod okriljem različitih interpretacija svoje suverenosti na različit način koriste svoje sigurnosne mehanizme, te tako pridonose složenosti međunarodnih i unutardržavnih procesa i odnosa. Norme i pravila na kojima počiva državna suverenost, kao i legitimitet prilikom akcija usmjerenih na nacionalnu, međunarodnu ili individualnu sigurnost, na taj način podvrgnuti su različitim tumačenjima i odstupanjima kako bi se prilagodili državnim politikama u okviru vlastitog teritorija ili na teritoriju druge države.

OSNOVNE KARAKTERISTIKE I RAZVOJ KONCEPTA SUVERENITETA

U okviru političke teorije suverenitet je jedan od kontroverznijih koncepata te ga je vrlo teško jednoznačno definirati. Generalno se može reći da suverenitet u teoriji podrazumijeva postojanje apsolutne moći u određenom sustavu vladavine koju provodi osoba ili tijelo prepoznato kao kompetentno za donošenje odluka i njihovu provedbu (Sills 1968), te uključuje širok raspon raznih oblika moći, prava i obaveza, od prakticanja prinude i jurisdikcije nad teritorijem i vlasničkih prava, preko zaštite subjekata od vanjskih utjecaja i slobode od vanjske kontrole do prava na predstavljanje zajednice i prava na prepoznatost od strane drugih suverena (Roughan 2013). „Podrijetlo, povijest i koncepcija suvereniteta blisko su povezani s naravi, podrijetlom i poviješću države“ (Hinsley 1992: 10) pa je suverenitet, prije svega, „bitno svojstvo države i neotuđivo obilježje njezine vlasti“ (Ninčić 1967: 7). Mnogi autori smatraju da su za uspostavu sistema suverenih država kakve danas poznajemo zaslužne dvije revolucionarne povijesne promjene: promjena društvenog uređenja na europskom tlu sa srednjovjekovnog svijeta na moderni međunarodni sustav i promjena međunarodnog poretka nastala uslijed raspada kolonijalnih carstava nakon Drugog svjetskog rata (Philpott 2001).

Tradicionalno poimanje koncepta suvereniteta

Korijeni modernog značenja suvereniteta historijski su vezani uz kraj 16. i uz 17. stoljeće, poglavito uz 1648. kad je potpisan Vestfalski mir kojim su velike europske sile okončale Tridesetogodišnji rat i usuglasile se, među ostalim, oko načela suverenosti i međusobnog poštivanja teritorijskog integriteta svake države (Philpott 2001), čime su udareni temelji modernom sustavu nacionalnih država i njihovom djelovanju u okviru međunarodne zajednice. U političkoj misli koncept suvereniteta se prvi put značajnije javlja u *Šest knjiga o republici* (1576) Jeana Bodina i *Levijatanu* (1651) Thomasa Hobbesa. Bodin i Hobbes dijele slične stavove o potrebi za postojanjem nekog oblika vrhovnog autoriteta u kojem su oni koji vladaju i oni kojima se vlada integrirani u jedinstveno političko tijelo koje je izvor svih zakona i kao takvo je iznad bilo kojeg ljudskog zakona (Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2015). Jedini način da se uspostavi sloga među ljudima, koja nije prirodna i potječe od ugovora, „jest da prenesu svu svoju moć i snagu na jednog čovjeka ili na jedan skup ljudi koji većinom glasova mogu svesti sve svoje posebne volje na jednu volju“ (Hobbes 2004: 122).

Tijekom sljedećih stoljeća nagli napredak znanosti i tehnologije dovodi do potrebe za sve većom organizacijom društvenih struktura, što pak pokreće novu dinamiku u distribuciji moći unutar i izvan država. Neki teoretičari zagovaraju ideju ravnoteže moći među državama, što podrazumijeva da u međunarodnoj zajednici nijedna država ne može apsolutno dominirati nad drugima, a „konceptija suvereniteta, zajedno s implikacijama njezine primjene na međunarodne okolnosti, postaje središnjim načelom vanjske politike i međunarodnog ponašanja svih vodećih europskih država“ (Hinsley 1992: 193). Suverenitet je u ovom kontekstu vezan uz poimanje države Maxa Webera, gdje postoji regulirano administrativno osoblje koje ima legitiman monopol nad kontrolom sredstava nasilja i sposobnost održavanja tog monopola unutar danog teritorija (Giddens 1985).

Početak 20. stoljeća suverenitet je nakratko doveden u pitanje kad je, tada osnovana, Liga naroda – potaknuta katastrofalnim posljedicama Prvog svjetskog rata – zagovarala „stav da je nužno ograničiti ili čak ukinuti suverenu nezavisnost pojedinačne države institucionalnim sredstvima, a u krajnjem slučaju i vojnim sankcijama“ (Hinsley 1992: 197–198), što tadašnjoj modernoj zajednici u zamahu, koja je podrazumijevala veću moć i djelotvornost države, nikako nije odgovaralo pa se ta ideja pokazala neodrživom i neuspješnom. Doktrina suvereniteta, koja se postupno razvijala prethodnih stoljeća, učvrstila je zajednicu između društva i države te se pokazalo neupitnim da će tako i ostati još dugo vremena i da „nijedan pravni ili politički sustav ne može funkcionirati ako ne posjeduje prinudni mehanizam s pomoću kojega u krajnjem slučaju može iznuditi pokoravanje odlukama vlasti, da je ta vlast, bila ona spekulativna ili opipljiva, po definiciji država, i da konceptija suvereniteta ozakonjuje i opravdava njezino djelovanje“ (Hinsley 1992: 209).

U lipnju 1945. osnovani su Ujedinjeni narodi kao međunarodni autoritet u pitanjima mira i sigurnosti, a države su se, potpisavši Povelju UN-a, obvezale poštivati temeljne ciljeve i načela UN-a, među kojima su i načelo suverene jednakosti svih

članica organizacije te načelo o ograničavajućoj moći UN-a kad su u pitanju poslovi koji spadaju u unutrašnju nadležnost države (Povelja Ujedinjenih naroda, 1945). Završetkom Drugog svjetskog rata započinje i razdoblje raspada kolonijalnih carstava, a desetljeća koja slijede obilježena su bitnim promjenama u međunarodnoj zajednici i formiranjem teritorijalno profiliranih država na nacionalnoj razini, čime stoljećima razvijana ideja suvereniteta, koja je donijela revolucionarne promjene u unutardržavnim i međunarodnim praksama, doživljava vrhunac.

Država i suverenitet u promjeni

Pod utjecajem globalnih trendova u drugoj polovici 20. stoljeća, poglavito pred kraj i po završetku hladnog rata, a koji se nastavljaju i danas, razvijena je široko rasprostranjena debata o transformaciji države. Struja proizašla iz elitizma u političkoj znanosti i realističkog pristupa međunarodnim odnosima zagovara viđenje koje je orijentirano na državu: države su glavni akteri, one postavljaju uvjete i pravila drugim (nedržavnim) akterima, npr. pojedincima, korporacijama ili organizacijama (Sørensen 2006). S druge strane, za pluralističku ili liberalističku struju glavni akter je pojedinac pa te struje ističu da posljednjih desetljeća transnacionalni odnosi među pojedincima, grupama i nedržavnim akterima uvelike jačaju i dobivaju na važnosti, što za posljedicu ima „eroziju... države i državne moći“ (Sørensen 2006: 203, prema: Rosenau 1993: 274). Treće viđenje države, koje Sørensen naziva kritičkim, priznaje postojanje sistema suverenih država utemeljenog na teritoriju, populaciji i vladi, ali kao glavnu preokupaciju naglašava koegzistiranje tog sustava s globalnim ekonomskim sustavom koji je utemeljen na kapitalizmu, te uočava da je pozicija države kao izvora moći u odnosu na nedržavne aktere relativna i promjenjiva. Moderna teritorijalna nacionalna država iz sredine 20. stoljeća, koja je nastajala stoljećima, transformirana je, ali je teško sa sigurnošću tvrditi što je zauzelo njezino mjesto (Sørensen 2006).

U skladu s novim oblicima razvoja koncepta države, suvremene političke i pravne teorije se uvelike bave i budućnošću koncepta suvereniteta i pitanjem njegove održivosti. Jedna struja autora smatra da je koncept suvereniteta zastario, fragmentiran, nedosljedan i nepodoban za praćenje trendova nastajanja i porasta novih oblika transnacionalnih obrazaca trgovine, kulture i komunikacije, te razvoja nedržavnih ili postdržavnih aktera pravnog i političkog autoriteta koji te obrasce adekvatno reguliraju pri čemu osporavaju važnost suvereniteta (Walker 2003). Tvrdi se i da je pojam suvereniteta, koji je duboko ukorijenjen u koncepciju moderne države, blisko povezan s nekim manje prihvatljivim praksama sistema država poput legitimiranja nasilja, inzistiranja na monolitnom i isključivom poretku te dovođenju pojedinih strana autoriteta u stanja nadmetanja i nepomirljivog konflikta (Walker 2003). Druga struja autora, koja je često povezana s pravnom i političkom praksom, suverenitet i dalje vidi kao ključnu premisu ustavnih, međunarodnih i nadnacionalnih sistema, koja državnim i nedržavnim političkim zajednicama pruža važan organizacijski okvir i održava pojedine vrline koje su preduvjet za njihovo funkcioniranje (Walker 2003).

Kako bi premostili probleme koje sa sobom potencijalno donosi i potpuno odbacivanje suvereniteta, i viđenje suvereniteta kao apsolutnog i jedinstvenog, neki autori zagovaraju novi pristup suverenitetu kao konceptu kojeg treba preoblikovati i prilagoditi novim uvjetima i izazovima. Ovakav pothvat moguć je unutar okvira ustavnog pluralizma, koji predstavlja stav da lokus ustavnog autoriteta više nisu samo države, nego i druge pretpostavljene strane na nadnacionalnoj razini, te da na odnos između državnih i nedržavnih aktera treba gledati kao na heterarhijski, a ne hijerarhijski (Walker 2003). U okviru ustavnog pluralizma neki autori nude različita imena i termine za opisivanje suvereniteta. Neil MacCormick (1999) predstavlja koncept *postsuvereniteta* primjeren stanju u kojem države nadilaze suverenost tako što priznaju koegzistiranje različitih pravnih poredaka koji se međusobno ne ugrožavaju.

Neil Walker koristi termin *kasni suverenitet* (engl. *late sovereignty*), pri čemu suverenitet vidi kao koncept u trajnom optjecaju razvijen u dvije faze: prva faza odnosi se na vestfalski suverenitet koji je podrazumijevao ustavne i međunarodne pravne okvire unutar kojih je jedini nositelj autoriteta bila država, a „danas smo dosegli, ili smo barem u procesu tranzicije prema drugoj ili postvestfalskoj fazi“ (Walker 2003: 9), koja je nastala pod pritiscima globalizacije, višedimenzionalnosti i ustavnog pluralizma i u kojoj je suverenitet kontinuiran, nepovratan, ima transformacijski potencijal te je u određenoj mjeri istovremeno zajednički i podijeljen (engl. *shared sovereignty*, *pooled sovereignty*) između države i drugih nedržavnih strana.

Samantha Besson (2004) svoj doprinos konceptu suvereniteta daje idejom *kooperativnog suvereniteta* (engl. *cooperative sovereignty*) koji se razvija u pluralističkim uvjetima u kojima suvereni autoritet, bilo zbog preklapanja teritorija ili zbog toga što se odnose na istu pravnu i političku zajednicu, mora surađivati s drugim suverenim političkim ili pravnim entitetima kako bi se osigurala zaštita zajedničkih vrijednosti i principa.

NACIONALNA SIGURNOST U OKVIRU SIGURNOSNIH STUDIJA

Pojam *nacionalna sigurnost* prvi je 1940-ih opisao Walter Lippmann navodeći „da je nacija sigurna kada ne mora žrtvovati svoje legitimne interese radi izbjegavanja ulaska u rat i kada ih je sposobna, ako je izazvana, očuvati vođenjem rata“ (Tatalović, Grizold i Cvrtila 2008: 17, prema: Lippmann 1943: 32). Pojam u početku nije imao razjašnjen sadržaj i služio je prvenstveno kao slogan kojim su političari i moćnici nastojali pridobiti potporu i povjerenje građana, no s vremenom je postajao sve jasniji podrazumijevajući „ukupnost političkih, vojnih i gospodarskih napora koje su vlade morale poduzeti kako bi ostvarile svoju unutarnju i vanjsku sigurnost“ (Tatalović, Grizold i Cvrtila 2008: 19). Budući da se konceptu nacionalne sigurnosti može pristupiti iz različitih perspektiva, i da postoji velik broj tema i problema koji se unutar nje mogu izučavati, ne postoji jednoznačna definicija kojom bi se ona mogla u potpunosti zadovoljavajuće objasniti.

Institucionalizacija sigurnosnih studija započinje nakon 1945. U tom su razdoblju adresirani problemi hladnog rata i nuklearnog oružja, a (za razliku od dotadašnjih studija o ratu, vojsci i strategiji) bavljenje sigurnošću postaje civilna, a ne samo strateška i vojna poduzetnost (Buzan i Hansen 2009). Kontekst hladnog rata je zbog pojave nuklearnog oružja podrazumijevao zaokupljenost vojnim i političkim planovima. Pred kraj i po završetku hladnog rata koncept sigurnosti dobiva nove dimenzije i obuhvaća sve više područja, uključujući gospodarstvo, zaštitu okoliša i ljudsku i društvenu sigurnost, te se javljaju struje misli koje, postavljajući kritičke i radikalne izazove, otvaraju mjesto novim oblicima izučavanja sigurnosti (Buzan i Hansen 2009) koji produbljuju i proširuju sigurnosne teme i preispituju referentni objekt sigurnosti.

Tradicionalni pristupi sigurnosti

Hladnoratovska okolina proizvela je dva dominantna pristupa izučavanju sigurnosti u okviru studija o sigurnosti – realistički i liberalistički. Oba pristupa fokusirana su na državu, koja je bila središnji akter u međunarodnim odnosima i glavni referentni objekt u sigurnosnim pitanjima. Prema realističkom pristupu, u međunarodnom prostoru vlada anarhija zbog toga što ne postoji vrhovna institucija moći iznad svih država. Odnosi između država i njihovih vlada su nesigurni, suradnja između država je ograničena (Morgan 2010), što stvara rizičnu okolinu u kojoj su države prisiljene brinuti se za vlastitu zaštitu, a najbolje je sredstvo zaštite, tvrde realisti, moć u obliku vojne sile. Prema tome, međunarodna politika je u suštini borba za moć koja proizvodi rivalstvo među državama i potencira sigurnosnu dilemu – stanje u kojem države razvijaju dodatnu vojnu moć za obranu i istovremeno povećavaju sposobnost napada, čime, u želji da postignu veći stupanj sigurnosti, zapravo mogu učvrstiti i povećati vlastitu nesigurnost (Morgan 2010). Jedan od vodećih teoretičara klasične realističke perspektive, Hans J. Morgenthau (1948), smatra da je moć u pozadini svih oblika državnih politika spram određenih ciljeva i interesa koji mogu biti predstavljeni kao religijski, ekonomski, oslobodilački, prosperitetni, socijalni ili bilo koji drugi. Zbog toga se svi politički fenomeni mogu reducirati na jedan od tri moguća obrasca vođenja politike: zadržavanje moći, povećanje moći ili iskazivanje moći.

Za razliku od klasičnih realista, za neorealiste glavni akter moći nisu države, nego sustav država čija struktura materijalnog nasilja kroji državno djelovanje u smjeru neprestane brige za svoj opstanak i sigurnost, dok je državna moć samo jedan od mehanizama koji omogućuje uspjeh „u postizanju konkurentskog mjesta u neprestanoj borbi država da prežive i spriječe bilo koju državu ili skupinu država da ugrozi njihove sigurnosne interese“ (Kolodziej 2011: 113).

Zagovaratelji liberalističkog pristupa slažu se s realistima da je država glavni akter međunarodne politike i priznaju postojanje elemenata anarhije u toj politici, ali smatraju da, osim države, međunarodne odnose kroje i drugi važni akteri. Oni ističu da međudržavna povezivanja u institucije i saveze pod određenim uvjetima i pravilima umanjuju anarhiju u međunarodnom prostoru, a suradnja osigurava uvo-

đenje reda i veću stabilnost. Ovakva interakcija naziva se pluralističkom sigurnosnom zajednicom, što znači da međusobni odnosi počivaju na suverenosti država (Morgan 2010. prema: Adler i Burnett 1998), a poticanje međudržavne razmjene i interakcije na političkom, gospodarskom, informacijskom, tehnološkom i drugim područjima pomaže „u ograničavanju nesporazuma i krivih percepcija, olakšava suradnju, gradi zdravu međuovisnost i poštivanje zajedničkih interesa, što sve smanjuje mogućnost sukoba i rata“ (Morgan 2010: 44).

Suvremeni pristupi sigurnosti

Sigurnosne studije samo su jedno od problemskih područja koja u političkim, socioekonomskim i znanstvenim krugovima od kraja hladnog rata naovamo postaju predmet kritike i zahtijevaju ili napuštanje starih postavki i stvaranje novih, ili određeni stupanj preobrazbe i prilagodbe novim društvenim uvjetima. Iako se tradicionalizam uvelike zadržao i nakon hladnog rata, kao odgovor na takvu interpretaciju sigurnosti i globalne promjene u društvenim trendovima javljaju se nove ideje i pristupi sigurnosti u okviru različitih znanstvenih struja i škola mišljenja (Buzan i Hansen 2009).

Primjerice, konstruktivizam kritizira neorealističko poimanje države kao nečeg što je dano i čiji interesi su stalni i bezvremeni, te nudi konceptualne alate – interpretativne metode i kontekstualno razumijevanje – koji olakšavaju izučavanje sigurnosti predstavljajući ljude i države kao društvene konstrukte podložne neograničenom broju prepravljaja i promjena (Kolodziej 2011).

I poststrukturalizam vidi problem u uspostavljanju teorija kao sveopćih velikih prikaza koji inzistiraju na stabilnosti i determiniranosti spoznajnih tvrdnji koje su prevladavale u tradicionalnim pristupima izučavanju sigurnosti. Prema poststrukturalistima, „teorije o svijetu tvore taj svijet, te zbog toga ta teorija, uključujući sigurnosnu teoriju, ima političke učinke“, čime se pokazuje da su studije o sigurnosti „produktivne za sam sustav koji čini suvremeno nasilje mogućim“ (Mutimer 2010: 90). Poststrukturalisti se bave i analizom identiteta političkih aktera u različitim diskursima koji su usmjeravali i hladnoratovske i posthladnoratovske sigurnosne politike, pa je tako američki državni identitet u hladnom ratu kreiran kroz razlikovanje od opasnog Drugoga (Mutimer 2010; Buzan i Hansen 2009. prema: Campbell 1992), dok se u posthladnoratovskim nemirima i sukobima, u moralno i vrijednosno uspostavljenom diskursu legitimiziranja intervencionističke politike, kreira novi identitet Zapada kao oličenja univerzalnih vrijednosti i superiornog aktera s humanitarnim namjerama, dok je Drugi predstavljen kao žrtva kojoj je potrebna pomoć i zaštita (Buzan i Hansen 2009. prema: Campbell 1998; Weber 1995). Koncept sigurnosti čovjeka, kritičke sigurnosne studije i feminizam pak preispituju tradicionalno viđenje države kao glavnog referentnog objekta sigurnosti i zagovaraju njegovo premještanje na razinu pojedinaca. Izvješće o društvenom razvoju (engl. *Human Development Report*), iz kojeg je proizašao koncept sigurnosti čovjeka, ističe da je sigurnost čovjeka univerzalan, međuzavisan, preventivno nastrojen i na čovjeka orijentiran koncept koji pretpostavlja dva aspekta sigurnosti: „osiguranje od kroničnih prijetnji poput

gladi, bolesti i represije” i „zaštitu od naglih i opasnih poremećaja u obrascima svakodnevnog života” (Izviješće o društvenom razvoju, 1994: 23).

Kritičke sigurnosne studije, etablirane kroz radove autora (tzv.) velške škole (Mutimer 2010), vodeći se postmarksističkom teorijom međunarodnih odnosa proizašlom iz frankfurtske škole, ističu emancipaciju kao glavni aspekt individualne sigurnosti – emancipacija pojedinaca i grupa uspostaviti će sigurno političko društvo i na globalnoj razini. Budući da „sigurnost znači odsutnost prijetnji”, a emancipacija je „oslobađanje ljudi od fizičkih i ljudskih ograničenja koja ih sprječavaju da provode ono što su slobodno izabrali raditi”, pravu sigurnost tvori „emancipacija, a ne moć ili poredak” (Booth 1991: 319).

Slično tome, feminizam putem višedimenzionalnog i višerazinskog pristupa preispituje ulogu države kao adekvatnog pružatelja sigurnosti te nudi širu definiciju sigurnosti koja, uz emancipacijski cilj okončavanja subordiniranosti žena, polazi od pojedinca smještenog u šire društvene strukture (Tickner 2001), te u debate o sigurnosti uključuje, npr., trgovanje ljudima i silovanje u ratu, odnosno teme koje su u tradicionalnim pristupima sigurnosti često marginalizirane.

Tradicionalni pristupi sigurnosti nisu samo marginalizirali brojne važne sigurnosne teme i koncepte, nego su im i stajališta o državnim i međunarodnim odnosima bila izrazito zapadno orijentirana i temeljila su se na europskom modelu teritorijalne države. Takav princip omogućio je kreiranje sigurnosnih teorija i politika usmjerenih na bipolarnu podjelu Istok – Zapad, koja je isključivala države Trećeg svijeta. Teoretičari postkolonijalizma smatraju da sigurnosni problemi Trećeg svijeta, ponajprije brojni unutardržavni sukobi prouzrokovani slabim državnim strukturama nastalim uslijed procesa dekolonizacije, mogu biti od pomoći prilikom uvida u ograničenja dominantnih shvaćanja sigurnosti (Acharya 1997).

Kopenhaška škola proširila je i produbila sigurnosne teme i ponudila važne ideje i drugačiju perspektivu za izučavanje sigurnosti. Zasigurno su najvrjedniji Buzanova sektoralna analiza sigurnosti, u sklopu koje je Buzan detaljno razradio podjelu na pet sektora – vojni, politički, ekonomski, ekološki i društveni – prema potencijalnim prijetnjama nacionalnoj sigurnosti (Buzan 1983; Buzan, Wæver i de Wilde 1998), te koncept *sekuritizacije* Olea Wævera, koji označava pridavanje nekom problemu ili pojavi sigurnosno značenje. Sekuritizaciju pokreću državni ili nedržavni akteri, tzv. provoditelji sekuritizacije, a odvija se u dvije faze. Prva faza odnosi se na prikazivanje određenih pojava, osoba, entiteta ili pitanja kao prijetećih naspram referentnog objekta i njegovog opstanka, a druga faza predstavlja uspjeh u uvjeravanju ciljane publike da takva egzistencijalna ugroženost postoji te da je, shodno tome, nametanje izvanrednih mjera opravdano (Emmers 2010).

IZMEĐU NORMATIVNOG I EMPIRIJSKOG: PROBLEM SUVERENITETA I NACIONALNE SIGURNOSTI U TEORIJI I PRAKSI

U društvenim znanostima područje normativnog obuhvaća propisane uspostavljene vrijednosti i norme koje najbolje pogoduju sveukupnim potrebama i očekivanjima nekog društva, dok se empirijsko odnosi na rezultate koji proizlaze iz opservacije i osjetljivih iskustava ili eksperimenta, te se često veže uz praktičnu relevantnost i ispitljivost.¹ Sukladno tome, ovaj rad nastoji analizirati područje razlikovanja između *normativnog*, „kakvo bi trebalo biti“, i *empirijskog*, „kakvo jest“ (MacCormick 1999: 2, prema: Hume 1978), koje u pitanjima suvereniteta i nacionalne sigurnosti može biti nejasno, dvosmisleno ili problematično.

Hipokrizija suvereniteta

Problematika tumačenja suvereniteta uvelike proizlazi iz dviju činjenica. Prva predstavlja neuspjeh u prepoznavanju da će norme i pravila bilo kojeg međunarodnog sustava, pa tako i sustava suverenih država, imati ograničen utjecaj i uvijek biti podložni izazovima zbog logičkih kontradikcija, nedostatka institucionalnog uređenja za autoritativno rješavanje konflikata, asimetrije moći među glavnim akterima te razlika u poticajima koje na raspolaganju imaju pojedini državni rukovodioci (Krasner 1999).

Druga činjenica vezana je uz korištenje i tumačenje termina suvereniteta, koje se mijenjalo s obzirom na društveno-političke i povijesne okolnosti. Krasner razlikuje četiri tipa značenja suvereniteta: „unutardržavni suverenitet koji se odnosi na organizaciju javnih autoriteta unutar države i na razinu efektivne kontrole koju autoriteti provode; međuzavisni suverenitet koji se odnosi na sposobnost javnih autoriteta da kontroliraju transgranična kretanja; međunarodni pravni suverenitet koji se odnosi na uzajamno priznavanje država ili drugih entiteta; i vestfalski suverenitet koji se odnosi na isključivanje izvanjskih aktera iz unutardržavnih konfiguracija autoriteta“ (Krasner 1999: 9). Iako dijele neke karakteristike, različiti tipovi suvereniteta međusobno nisu u korelaciji, pa ne moraju nužno zajedno egzistirati niti podupirati jedan drugoga, čak štoviše, međusobno se mogu podrivati i sukobljavati.

Krasner objašnjava da u svakoj političkoj i društvenoj okolini postoje dvije logike djelovanja: logika očekivanih posljedica, koja prevladava u situacijama kad akteri na raspolaganju imaju veći broj uloga i pravila ili su ona međusobno kontradiktorna ili uopće ne postoje, pa zbog toga djeluju proračunato kako bi ostvarili svoje interese i ciljeve; te logika prikladnosti odnosno djelovanje u skladu s propisanim pravilima, ulogama i identitetima primjerenim određenim situacijama (Krasner 1999. prema: March i Olsen 1989; March 1994; March i Olsen 1998). Međunarodni sustav je okolina „u kojoj logika posljedica dominira pred logikom prikladnosti“ (Krasner 1999: 6) te joj često ne uspijevaju odoljeti ni međunarodni pravni i vestfalski suverenitet.

Međunarodni pravni suverenitet, čija se logika prikladnosti očituje u pravilu o uzajamnom priznavanju država u međunarodnom sustavu, poželjan je većini vlada-

¹ Normative Approach, Oxford Reference.

ra država zbog pravne jednakosti, olakšanog pristupa normativnim i materijalnim resursima, jednostavnijeg ostvarivanja međudržavnih ugovora, povećanja moći, promocije vlastite države, savezničkih beneficija te pristupa novčanim institucijama i zakladama. Iako danas većinu država međunarodna zajednica priznaje, neki formalno neovisni teritorijski entiteti nisu priznati, dok su, s druge strane, priznati neki koji nemaju formalnu pravnu autonomiju. (Ne)priznavanje može biti „politički akt koji ili podupire ili slabi ciljanu vladu” (Krasner 1999: 15). Iako se u međunarodnom pravnom suverenitetu logika prikladnosti krši, to je češći i veći problem kod vestfalskog suvereniteta, jer su u međunarodnoj okolini odstupanja od pravila često rezultat suradnje i dogovora dvaju vladara koji koriste i jednoj i drugoj strani. Strukture autoriteta, koje su uz teritorijalnost glavni princip vestfalskog suvereniteta, često mogu biti ugrožene kroz prisilne ili dobrotvorne akcije, odnosno kroz intervencije ili pozive.

Inicijative vladara da odstupaju od principa na kojima počivaju i međunarodni pravni, i vestfalski suverenitet, na način da krše ili ignoriraju konvencionalne norme kako bi osigurali materijalne i nematerijalne interese, razlog su zbog kojeg Krasner (1999: 24) ta dva tipa suvereniteta naziva „organiziranim hipokrizijama”. I međunarodni pravni i vestfalski suverenitet mogu biti narušeni odstupanjima od institucijskih normi i pravila na četiri načina: 1) sporazumima (konvencijama), 2) ugovorima, 3) prisilama i 4) nametanjima. Na ugovore i sporazume gleda se kao na pozive vladara država kojima su dobrovoljno odobrili narušavanje autoriteta i time prekršili vestfalski, ali ne i međunarodni pravni suverenitet, koji ne samo da je neoštećen, nego ih i podupire i olakšava njihovu provedbu (Krasner 1999). Prisile i nametanja krše principe i vestfalskog suvereniteta i međunarodnog pravnog suvereniteta.

Nacionalna (ne)sigurnost suvremenog doba

Okvirno slijedeći pojedine modalitete kompromisa suvereniteta, objasniti ćemo aspekte i dimenzije nacionalne sigurnosti koji posreduju „kompromitirajućim” akcijama u službi države kao njezini mehanizmi zaštite i povećanja moći, a tiču se konceptualizacije sigurnosti u suvremenim okolnostima i uloge države u sigurnosnim pitanjima, udruživanja država u nadnacionalne ili transnacionalne organizacije radi pojačavanja kolektivne sigurnosti, sporazumnog djelovanja ili djelovanja u skladu s odredbama izvandržavne jurisdikcije, intervencionističkih akcija pod izlikom očuvanja sigurnosti, zloupotrebe sekuritizacije te neuspjeha diplomacije prinude.

Velik suvremeni problem predstavljaju tzv. neuspjele države (Helman i Ratner 1992). To su države koje su nesposobne ili ne pokazuju volju da svoje građane zaštite od nasilja, sklone su postavljati se izvan državnih ili međunarodnih zakona kako bi mogle provoditi nasilje ili agresiju i imaju slabo uspostavljenu demokratsku strukturu (Chomsky 2006). Mnogi autori tvrde da i neuspjele, ali i moćne države danas teško odolijevaju brojnim izazovima i problemima koji utječu na njihov „kapacitet da djeluju kao nadmoćan jamac sigurnosti svojih građana”, te da se u uvjetima globalizacije javljaju „komercijalni operativci i nedržavni akteri... koji imaju puno veću ulogu u obećavanju ili pružanju sigurnosti” (Loader i Walker 2007: 1–2).

S druge strane, kao odgovor na terorizam kao oblik transnacionalnog političkog nasilja koje je sve prisutnije u društvenim procesima, državni autoritet se pod znakom sigurnosti reafirmira, osnažuje i legitimira (Loader i Walker 2007) te se uloga države kao osnovne jedinice u sigurnosnim pitanjima suvremenog svijeta pokazuje nepobitnom. Terorizam je primjer društvene prijetnje koja, uz ostale prijetnje nacionalnoj sigurnosti (ekološke katastrofe, građanske sukobe unutar država, rasnu i etničku netrpeljivost i rodne razlike, organizirani kriminal, ekonomske i financijske krize, problematične poretke slabih država i velike asimetrije moći), izrazito dobro ocrtava današnje *društvo rizika* (Adam, Beck i Van Loon 2000. prema: Beck 1986; 1992). U takvoj okolini nacionalna sigurnost suočena je i s problemima prilikom konceptualizacije na razini politike, sustava i strategije, kao i prilikom provođenja sigurnosnih politika, pa su s namjerom da surađuju na tim problemima uspostavljeni brojni nadnacionalni akteri i organizacije koje se bave pitanjima sigurnosti i mira, npr. Ujedinjeni narodi i NATO.

Djelovanje u okviru takvih organizacija je kontroverzno zbog toga što dokumenti, deklaracije, sporazumi, odredbe, kao i uspostavljena načela i pravila na kojima te organizacije počivaju, podupiru međunarodni pravni suverenitet, a krše vestfalski suverenitet. Povelja Ujedinjenih naroda, primjerice, ističe ograničavajuću moć kad su u pitanju poslovi koji spadaju u unutrašnju nadležnost države. Međutim, zbog kršenja ljudskih prava u posthladnoratovskoj eri uveden je humani intervencionizam kao opravdana politika Ujedinjenih naroda usmjerena na očuvanje sigurnosti pojedinaca u unutardržavnim sukobima i ugrozama. Sukobi unutar država postali su velik problem i stvorili su sigurnosna okruženja karakterizirana „promijenjenom prirodom organiziranog nasilja“ (Matić i Mikac 2010: 55, prema: Kaldor 2007) koja, „osim iz razdoblja hladnog rata nastavljenih vojnih prijetnji na međunarodnom planu, sada uključuju i tzv. asimetrične prijetnje kao što su globalni terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje te nekontrolirane migracije i nestabilnosti koje izazivaju neuspjele države“ (Matić i Mikac 2010: 55).

Kao rezultat nastaje novi koncept sigurnosti s izraženim humanitarnim, socijalnim, ekonomskim i ekološkim dimenzijama, koji u fokusu ima zaštitu ljudskih prava i promicanje demokracije (Matić i Mikac 2010). I Washingtonski sporazum Sjevernoatlantskog saveza krši vestfalski suverenitet. U članku 5.²¹, koji ocrtava glavnu sigurnosnu klauzulu na kojoj počiva NATO – *casus foederis*, predstavljeno je djelovanje prema sporazumnim odredbama u uvjetima Saveza, koje se odnosi na princip kolektivne obrane: napad na jednu državu članicu smatra se napadom na sve države članice NATO-a koje, sukladno tome, moraju biti spremne na akcije, uključujući i vojnu silu, kako bi obnovile i održale sigurnost sjevernoatlantskog područja (Washingtonski sporazum, 1949), čime su vojni resursi država članica, koji su inače u domeni autoriteta državnog vodstva, stavljeni na raspolaganje NATO-u za njegove vojne akcije i operacije.

² Članak 5. Washingtonskog sporazuma prvi je put aktiviran 2001. kao odgovor na teroristički napad koji se u rujnu 2001. dogodio u Sjedinjenim Američkim Državama (NATO, 2016).

U okviru razmatranja sigurnosnih izazova u suvremenom svijetu razvijaju se strategije sigurnosti i sigurnosne prakse kojima u fokusu više nije „izbjegavanje rizika, već upravljanje rizicima“ (Bilandžić 2014: 48), čime je sigurnost „transformirana iz binarnog modela (sigurnost – nesigurnost) u buduće stanje koje se kontinuirano postiže posredstvom upravljanja rizicima (*risk management*)“ (Bilandžić 2014: 48, prema: Caverty i Maurer 2010). Provedbene sigurnosne politike, sukladno tome, kao glavni zadatak imaju rad na prevenciji i ublažavanju potencijalnih šteta (Bilandžić 2014. prema: Kessler i Daase 2008).

Budući da suvremeni pristupi sigurnosti zagovaraju proširivanje i produbljivanje koncepta sigurnosti, može se dogoditi da se prilikom odabira tema koje koncept sigurnosti uključuje taj koncept dovede do neupotrebljive točke u kojoj je sve sigurnost (Wæver 2005), a sličan problem se javlja i prilikom definiranja pojava koje predstavljaju potencijalni rizik, prijetnju ili opasnost. Teorija o sekuritizaciji nudi okvir za istraživanje unutar kojeg je moguće definirati načine, uzroke i glavne aktere rizika i prijetnji proučavanjem diskurzivnih i političkih konstelacija (Buzan, Wæver i de Wilde 1998), te je kreirana tako da „promatra procese sekuritizacije i desekuritizacije³² u praksi“ (Floyd 2007: 41) pomažući u otkrivanju moći i utjecaja provoditelja sekuritizacije o kojima ovisi njezin uspjeh.

Problematicu sekuritizacije (ne kao teorije, nego kao praktičnog modela za određivanje sigurnosnih pitanja), bilo zbog vlastitih interesa ili zbog pridobivanja veće koncentracije moći i resursa, politički akteri mogu koristiti kao mehanizam obmane javnosti ili skretanja pozornosti s pravih izvora opasnosti. S obzirom na to da se sigurnosnim pitanjima uglavnom bave države i njihovo vodstvo, kao visoko pozicionirani akteri moći oni imaju vrlo jak utjecaj na uvjeravanje javnosti prilikom označavanja sigurnosnih prijetnji. Sekuritizacija se može zloupotrijebiti „kako bi se legitimizirala i osnažila uloga vojske ili specijalnih sigurnosnih snaga u civilnim aktivnostima“ što se pogotovo očituje kod država sa slabo razvijenim demokratskim procesima „u kojima je nejasna podjela između vojne i civilne vlasti“ (Emmers 2010: 139). I u visokorazvijenim državama zbog porasta prijetnji sigurnosti postoji opasnost od legitimiranja oružanih snaga u politici, kao i od ograničavanja ustavom propisanih građanskih sloboda (Emmers 2010). U obrnutom procesu, pojedina važna sigurnosna pitanja mogu biti desekuritizirana. Veliki problem očituje se i u „paradoks[u] sekuritizacije da se potenciranjem i govornim isticanjem postojanja apsolutnih prijetnji povećava stupanj straha, a time i nesigurnosti u društvu“ (Bilandžić 2014: 50) pa sekuritizacija kao sigurnosni mehanizam može postati izvor nesigurnosti. Sekuritizacija se može zloupotrijebiti na način da olakšava i legitimira provedbu sva četiri modaliteta kompromitiranja suvereniteta.

Međunarodna politika se u posthladnoratovskom razdoblju suočila s brojnim problemima poput „upravljanja nemirima proisteklima iz građanskih ili etničkih ratova unutar slabih ili propalih država (engl. *failing state*), masovnih kršenja ljudskih

³ U teoriji o sekuritizaciji, desekuritizacija je proces suprotan sekuritizaciji, koji „obuhvaća promicanje pitanja iz područja hitnog stanja u normalni proces pregovaranja političke sfere“ (Emerson 2010: 136, prema: Buzan, Wæver i de Wilde 1998: 4).

prava počinjenih unutar granica suverenih država, te napora malog broja država i nedržavnih aktera za stjecanjem ili razvijanjem oružja za masovno uništenje", zbog čega su zapadne države morale promijeniti dotadašnju politiku i razviti novu koja je podrazumijevala „izbjegavanje izbijanja i eskalacije rata između velikih sila", te pronaći načine za mirno rješavanje sporova (Jakobsen 2010: 258).

Kao rezultat, razvijen je politički mehanizam diplomacije prinude koji podrazumijeva nastojanje da se prilikom kriza ili oružanih sukoba postigne rješenje pomoću prijete silom ili ograničene uporabe sile „kako bi se utjecalo na protivnika da zaustavi ili poništi posljedice već poduzetih akcija" (Jakobsen 2010: 260). Nekoliko je uvjeta putem kojih je moguće analizirati opravdanost i uspjeh diplomacije prinude: dovoljno snažna, uvjerljiva i vjerodostojna prijete, određivanje dovoljnog razdoblja za odgovor protivnika, izostanak potencijalnih daljnjih zahtjeva u budućnosti u slučaju udovoljavanja, te postojanje određenog interesa obje strane koji će osigurati da je međusobni dogovor najbolje rješenje problematične situacije (Jakobsen 2010. prema: Schelling 1966). Budući da se diplomacija prinude upotrebljava u izrazito kompleksnim i opasnim situacijama, a uvjeti njezinog uspjeha su proturječni, diplomacija prinude suočena je s brojnim izazovima i poteškoćama koji su uglavnom povezani s protivničkim perceptivnim, psihološkim i emocionalnim faktorima, te s nedostatkom saznanja i obavještajnih podataka potrebnih za sastavljanje zadovoljavajuće strategije (Jakobsen 2010). U kontekstu ugrožavanja suvereniteta, diplomacija prinude i njezina interpretacija spadaju u domenu kompromitirajućih akcija prisile i nametanja.

ZAKLJUČAK

Višestruka kompleksnost i konstantna reinvecija odnosa (koje u suvremenom svijetu u relaciji s državom tvore pojedinci, društvene skupine, nevladine organizacije, agencije na nacionalnoj i nadnacionalnoj razini, multinacionalne korporacije i međunarodne organizacije) istovremeno i proizvode i usporavaju društveni napredak, a njihovo složno provođenje, izučavanje i sistematiziranje predstavlja velik izazov. Društveni razvoj dovodi do neizvjesnosti u svim sferama ljudskog života, te je postalo sve teže objasniti pojave kojima svjedočimo i nositi se s rizicima s kojima smo suočeni. Međutim, problematika tumačenja suvereniteta, nacionalne sigurnosti i države proizlazi ne samo iz promjenjivih čimbenika koje proizvode društvene okolnosti, nego se nalazi i u temeljnim karakteristikama tih koncepata, zbog čega se oni još teže suočavaju s izazovima društvenog razvoja. Analiza problematičnih karakteristika i dimenzija ovih koncepata pokazala je da su česte situacije u kojima je potrebno „ublažiti" ili „zaobići" pojedina pravila i norme i prilagoditi provedbu ustanovljenih politika. Tvrdnje o apsolutnosti koncepta suvereniteta, kao i o opravdanosti korištenja instrumenata nacionalne sigurnosti, u brojnim primjerima mogu se osporavati. U oba slučaja riječ je o konceptima koji su ugrađeni u ideju moderne države i koji podupiru i definiraju njezino ponašanje. Različita tumačenja suvereniteta dovela su do problema prilikom određivanja na koji način i pod kojim uvjetima

se određene državne prakse usvajaju ili odbacuju kao ispravne ili pogrešne. Kad se državni suverenitet razmatra u međunarodnim okvirima jasno je da će, s obzirom na različite relacije moći, različite resurse koje posjeduju te različite interese i ciljeve, pojedine države drugačije tumačiti svoja prava i ovlasti, te da će pritom pribjegavati različitim mehanizmima kako bi postigle željeni uspjeh ili zadržale svoju poziciju. Provođenje politika nacionalne sigurnosti zasigurno je jedan takav oblik državnog mehanizma, čiji učinci mogu biti kompromitirajući i problematični. Situacije u kojima se očituje fragmentarnost u tumačenju normativnih postavki suvereniteta, kao i nekonsenzualna interpretacija opravdanosti upotrebe državnih mehanizama s ciljem očuvanja sigurnosti, ne samo da su izgledne u suvremenom svijetu, nego predstavljaju neizostavan dio njegove stvarnosti. Potrebno je stoga svakoj takvoj situaciji pristupiti pojedinačno i utvrditi rješenja koja će zadovoljiti sve uključene strane i opravdati (ne)legitimnost pojedine akcije, a da pritom ne ugroze društveno prihvatljive državne poretke, zajednice ili pojedince, te istovremeno pridonesu sveopćem razvoju znanja i razumijevanja problematičnih društvenih i političkih institucija i procesa kojima svakodnevno svjedočimo i koji određuju suvremeni svijet i njegova kretanja.

LITERATURA

- Acharya, A. 1997. *The Periphery as the Core: The Third World and Security Studies*. U: *Critical Security Studies: Concepts and Cases*, ur. K. Krause i M. C. Williams. UCL Press, London.
- Adam, B., U. Beck i J. Van Loon. 2000. *The Risk Society and Beyond: Critical Issues for Social Theory*. SAGE Publications, London.
- Adler, E. i M. Burentt. 1998. *Security Communities*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Beck, U. 1986. *Risikogesellschaft: aufdem Weg in eine andere Moderne*. Shurkamp Verlag, Frankfurt am Main.
- Beck, U. 1992. *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage, London.
- Besson, S. 2004. Sovereignty in Conflict. *European Integration online Papers*, 8. sv., br. 15.
- Bilandžić, M. 2014. *Sjeme zla: uvod u studije terorizma*. Despot Infinitus, Zagreb.
- Booth, K. 1991. Strategy and Emancipation. *Review of International Studies*, 17:4, 313–26.
- Buzan, B. 1983. *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books Ltd., Brighton, Sussex.
- Buzan, B. i L. Hansen. 2009. *Evolution of International Security Studies*. Cambridge University Press, Cambridge UK.
- Buzan, B., O. Wæver i J. de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Lynne Rienner, Boulder, Colorado.

- Campbell, D. 1992. *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*. Manchester University Press, Manchester.
- Cavelty, D. M. i V. Mauer. 2010. Introduction. U: *The Routledge Handbook of Security Studies*, ur. D. M. Cavelty i V. Mauer. Routledge Taylor & Francis Group, Abingdon/New York.
- Chomsky, N. 2006. *Failed States: The Abuse of Power and the Assault on Democracy*. Owl Books, Henry Holt and Co., New York.
- Emmers, R. 2010. Sekuritizacija. U: *Suvremene sigurnosne studije*, ur. A. Collins. Politička kultura, Zagreb.
- Empirical. 2016. Oxford Reference. <http://www.oxfordreference.com/search?q=empirical&searchBtn=Search&isQuickSearch=true&specialSearchOption=true> (pristupljeno 11. siječnja 2016.).
- Floyd, R. 2007. Human Security and the Copenhagen School's Securitization Approach: Conceptualizing Human Security as a Securitizing Move. *Human Security Journal*, 5. sv.
- Giddens, A. 1985. *The Nation State and Violence*. Polity Press, Cambridge.
- Helman, G. B. i S. R. Ratner. 1992. Saving Failed States. *Foreign Policy*, br. 89, 3–20.
- Hinsley, F. H. 1992. *Suverenitet*. August Cesarec, Zagreb.
- Hobbes, T. 2004. *Levijatan*. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
- Human Development Report*. 1994. Oxford University Press, New York. http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf (pristupljeno 17. studenog, 2015.).
- Hume, D. 1978. *A Treatise of Human Nature*. Oxford Calderon Press, London.
- Investopedia. 2015. Pareto Efficiency. <http://www.investopedia.com/terms/p/pareto-efficiency.asp> (pristupljeno 18. studenog 2015.).
- Jakobsen, P. V. 2010. Diplomacija prinude. U: *Suvremene sigurnosne studije*, ur. A. Collins. Politička kultura, Zagreb.
- Kaldor, M. 2007. *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era*. Polity Press, Cambridge.
- Kolodziej, E. A. 2011. *Sigurnost i međunarodni odnosi*. Politička kultura – Centar za međunarodne i sigurnosne studije Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, Zagreb.
- Kessler, O. i C. Daase. 2008. From Insecurity to Uncertainty: Risk and the Paradox of Security Politics. *Alternatives: Global, Local, Political*, 33 (2): 211–232.
- Krasner, S. D. 1999. *Sovereignty: Organized Hypocrisy*. Princeton University Press, NJ.
- Lippman, W. 1943. *US Foreign Policy*. Hamish Hamilton, London.
- Loader, I. i N. Walker. 2007. *Civilizing Security*. Cambridge University Press, New York.
- MacCormick, N. 1999. *Questioning Sovereignty: Law State and Nation in the European Commonwealth*. Oxford University Press, New York.

- March, J. G. (with the assistance of Heath, C.) 1994. *A Primer on Decision Making: How Decisions Happen*. Free Press, New York.
- March, J. G. i J. Olsen. 1989. *Rediscovering Institutions: The Organizational Basis of Politics*. Free Press, New York.
- March, J. G. i J. Olsen. 1998. The Institutional Dynamics of International Political Orders. *International Organization*, 52: 943–969.
- Matić, D. i R. Mikac. 2010. Humanitarni intervencionizam: etička, pravna i sigurnosna pitanja u 21. stoljeću. *Polemos*, 13, 1: 51–76.
- Morgan, P. 2010. Sigurnost u međunarodnoj politici: tradicionalni pristupi. U: *Suvremene sigurnosne studije*, ur. A. Collins. Politička kultura, Zagreb.
- Morgenthau, H. J. 1948. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. Alfred A. Knopf, New York.
- Ninčić, Đ. 1967. *Problem suverenosti u Povelji i praksi Ujedinjenih nacija*. Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd.
- Mutimer, D. 2010. Kritičke sigurnosne studije: povijest razlika. U: *Suvremene sigurnosne studije*, ur. A. Collins. Politička kultura, Zagreb.
- NATO. <http://www.nato.int/nato-welcome/index.html> (pristupljeno 12. veljače 2016.).
- Normative Approach. 2016. Oxford Reference. <http://www.oxfordreference.com/search?q=normative%20approach> (pristupljeno: 11. siječnja 2016.).
- Philpott, D. 2001. *Revolutions in Sovereignty: How Ideas Shaped Modern International Relations*. Princeton University Press, New Jersey.
- Philpott, D. 2014. Sovereignty. U: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*, ur. Edward N. Zalta. <http://plato.stanford.edu/archives/sum2014/entries/sovereignty> (pristupljeno 9. srpnja 2015.).
- Povelja Ujedinjenih naroda. <http://www.un.org/en/charter-united-nations/index.html> (pristupljeno 14. rujna 2015.).
- Rosenau, J. N. 1993. Citizenship in a changing global order. U: *Governance without Government: Order and Change in World Politics*, ur. J. N. Rosenau i E.-O. Czempiel. Cambridge University Press, Cambridge.
- Roughan, N. 2013. *Authorities: Conflicts, Cooperation, and Transnational Legal Theory*. Oxford University Press, UK.
- Schelling, T. 1966. *Arms and Influence*. Yale University Press, New Haven.
- Shaw, M. 1994. *Global Security and International Relations*. Polity Press, Cambridge.
- Sills, D. L., ur. 1968. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. The Macmillan Company & The Free Press, USA.
- Sørensen, G. 2006. The Transformation of the State. U: *The State: Theories and Issues*, ur. C. Hay, M. Lister i D. Marsh. Palgrave Macmillan, New York.
- Tatalović, S., A. Grizold i V. Cvrtila. 2008. *Suvremene sigurnosne politike: države i nacionalna sigurnost početkom 21. stoljeća*. Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb.

- Tickner, J. A. 2001. *Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era*. Columbia University Press, New York.
- Walker, N. 2003. *Sovereignty in Transition*. Hart Publishing, Portland.
- The North Atlantic Treaty. http://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20120822_nato_treaty_en_light_2009.pdf (pristupljeno 13. siječnja 2016.).
- Weber, C. 1995. *Simulating Sovereignty: Intervention, the State and Symbolic Exchange*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Wæver, O. 2005. The Constellation of Securities in Europe. U: *Globalization, Security and the Nation-State: Paradigms in Transition*, ur. E. Aydinli i J. Rosenau. State University of New York Press, Albany, New York.

BETWEEN NORMATIVE AND EMPIRICAL: NATIONAL SECURITY AND SOVEREIGNTY

Ana Majstorović

SUMMARY

Sovereignty and national security represent two distinctly important and in their emergence and development mutually intertwined concepts, which are embedded in the idea of modern state as the most important actor of political and social processes. Except presenting an overview of theoretical considerations and perspectives on concepts of sovereignty, national security and the state, this paper also provides an insight to problematic characteristics and dimensions that they contain. The aim of this paper is to point out ways in which national security and sovereignty related practices of state, due to the complexity of social and political institutions and relations, in reality often deviate from their defining norms and rules. Analysis of the concepts of sovereignty and national security, including state, will provide an explanation of their position in the problematic area between normative and empirical, and determine ways in which social processes, relations, movements and institutions are thus affected in reality.

Keywords: sovereignty, national security, state, international relations, normative, empirical.

